

Karácsony Gyöngyi

Centenáriumi gondolatok – 100 év margójára¹

„Hajt az idő gyorsan - rendes útján eljár –
Ha felülünk, felvesz, ha maradunk, nem vár;
Változik a világ: gyengül, ami erős,
És erős lesz, ami gyenge volt azelőtt.”
Arany János: Toldi estéje - Hatodik ének

Bevezetés

Egy kerek évforduló mindig jelentős esemény. Száz év egy intézmény életében belátható, befogadható időtartam; a centenáriumi gondolatokat az elődök lábnyomai, kézzel fogható alkotásai, írásai, gondolataik tárgyi és szervezeti leképeződései uralják.

A centenárium kötelez arra, hogy az elődök hagyatékát feltárjuk, rendszerezzük, áttekintsük. A centenárium alkalom az emlékezésre, helyzet-elemzésre, újragondolásra. Alkalom a sikerek és kudarcok felismerésére, a tanulságok beépítésére a jövő 100 év alapjaiba.

A centenárium felelősség, hiszen megmérettetünk: jól sáfárkodunk-e az elődeink által ránk hagyott javakkal, és jól alkalmazzuk-e a gyorsan változó világban az örökségünket? Rajtunk áll, hogyan indul a következő időtáv.

2016 a századik év ünnepe a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárában. Egy rendkívül sokszínű, szerteágazó múlttal rendelkező intézmény kontúrjai rajzolódtak ki az emlékévi felkészülés során.

Ez a publikáció nem lehet más, mint egy pillanatkép arról, milyen ma, 2016-ban a százéves egyetemi és nemzeti könyvtár, hogyan igyekszünk mi, utódok feltárni, átlátni és beépíteni múltunk darabkáit, méltón emlékezni és emlékeztetessé válni.

---

¹ 2016. szeptember 30-án a DEENK alapításának 100. évfordulóját köszöntő ünnepségen elhangzott előadás szerkesztett szövege.

Az ünnepelt

2016-ot írunk. A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára (DEENK) a Debreceni Egyetem szervezetében központi szolgáltató egységként egyetemünk öt campusán hét fizikai szolgáltató helyen, a virtuális térben több tucatnyi szolgáltatással áll a debreceni felsőoktatás és kutatás, valamint az egyetemi és egyetemen túli művelődés és kultúra szolgálatában.

Küldetésünket az egyetemi és nemzeti tudásvagyon őrzése és kezelése feladatkörében határoztuk meg: Korszerű szolgáltatásainkkal, értékes gyűjteményeinkkel, tereinkkel, közösségi kezdeményezéseinkkel, tudatosan épített szervezeti kultúránkkal a Debreceni Egyetem alapvető fontosságú és élenjáró központi szolgáltató intézménye vagyunk. Feladatunk az egyetem küldetésnyilatkozatában megfogalmazott általános egyetemi célok, a mindenkori kutatási, oktatási és tanulási folyamatok, továbbá az egyetem harmadik missziójaként definiált tevékenységek – társadalmi szerepvállalás, innováció, folyamatos tanulás – támogatása. Gondoskodunk az egyetem tudományos eredményeinek rendszerezett összegyűjtéséről és láthatóságáról, hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt. Nemzeti gyűjtőkörű nyilvános könyvtárként kiemelkedő szerepet vállalunk a nemzeti kulturális örökség védelmében, megőrzésében, elérhetőségének biztosításában.” (DEENK Stratégiai terv 2016–2020)

Könyvtárunk összes területe 13 558 m², mely 47 500 polcfolyóméternyi raktári anyag mellett 250 ezer kötet szabadpolcos állománynak, közel 1000 (ebből 200 számítógéppel felszerelt) olvasói férőhelynek és 15 szolgáltatási pontnak ad helyet. Évente 275 napon, átlag heti 52 órás (vizsgaidőszakokban éjfélig meghosszabbított) nyitva tartással állunk felhasználóink rendelkezésére személyesen, valamint telefonos és elektronikus ügyfélszolgálattal. A 2015. évi statisztikai adatszolgáltatásban közel 22 ezer aktív felhasználóról, egymillió kölcsönzésről, 30 ezer dokumentumos gyarapodásról, közel hatezer nyomtatott és 51 ezer online folyóiratról számolhattunk be.

6 millió könyvtári egységet meghaladó állományunkkal Magyarország második legnagyobb könyvtáraként ünnepelhetjük fennállásunk centenáriumát.

Amikor egyetlen dátumot kell meghatározni a könyvtárunk születésének napjaként, hivatalosan 1916. március 16. tűnik kézenfekvőnek, hiszen ezen a napon vette át kinevezését a vallás- és közoktatási minisztertől Csige Varga Antal, a Magyar Királyi Tudományegyetem első „könyvtárőre.”

1916-ba ugrunk tehát, amikor a Református Kollégiumi Könyvtár állományának beépítéséről több éven át (1911–1933) húzódó – végül eredménytelen – tárgyalások közepette szeptember végére kialakult az egyetemi könyvtár szervezeti és ügyviteli szabályzata, melyet az időközben kialakított egyetemi Könyvtári Bizottság hagyott jóvá. Az intézmény végül 1918. május 1-

jén nyílt meg a közönség számára 10 000 kötettel, a Simonffy utcai bérelt lakás négy helyiségében.

Eközben a város két másik pontján (Pallagon és a belvárosban) már évtizedek óta működött a Magyar Királyi Gazdasági Akadémia könyvtára, mely az 1868-as alapítást követően folyamatosan és gyors ütemben fejlődött. A hallgatók szükségletei és a tanárok fejlődése mellett a szakmai továbbképzést is kiszolgáló, 15 ezres szakkönyv- és folyóirat-gyűjteményt 1949-ben Gödöllőre és más helyekre osztották szét. Az 1953-as újjáalakítás során az egykori állománynak csupán egy része került vissza. Egy későbbi hagyaték révén állományunkban tudhatjuk pl. az egykori akadémia egyik jeles tanára, Tormay Béla műveit is.

Könyvtárunk törzsgyűjteménye a néhány éves ideiglenesre tervezett Simonffy utcai bérletéből csupán 15 év után talált méltó otthonra, az egyetem főépületének külön könyvtári célra tervezett igen impozáns részében, Debreceni Magyar Királyi Tisza István Egyetemi Könyvtár néven. A tágas és korszerű, 2 millió kötet és több száz olvasó befogadására tervezett épületrészbe már 100 000 kötetes állomány költözött át 1932–33 telén. Nagyobb mérvű gyarapodás 1935 után következett; a második világháború utolsó évében négyszeresére nőtt a könyvtár könyv- és folyóirat állománya.

A könyvtár homlokzata az egyetemi főépület díszudvara felől.

1952 újabb jeles évszám az intézmény történetében, amikor is a Kossuth Lajos Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára megkapta a kötelespéldánygyűjtés jogát és feladatát, majd 1997-ben a könyvtári törvény megerősítette

nemzeti könyvtári jellegét. Magyarország nemzeti gyűjtőkörű könyvtáraként azóta is részesedik a hazánkban megjelent könyvek és folyóiratok mellett a zenei nyomtatott, hangzó dokumentumok, CD-ROM-ok, aprónyomtatványok köteles példányából.

A könyvtár nagy olvasóterme az egyetem főépületében.

Időutazásunk során az 1970-es évek első felében körültekintve öt további felsőoktatási könyvtárat találunk a DEENK elődei között. Kenézy Gyula professzor egykori nagyerdei villájában egyre terjeszkedik az 1947-ben alapított DOTE Központi Kenézy Könyvtár, mely a '80-as évekre az ország egyik legkorszerűbb, háromszintes orvosi könyvtárává vált. Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára a bősziórményi úti új épület központi részében nyer méltó elhelyezést dinamikusan növekvő állománya és szolgáltatásai számára. Ekkor már Ybl Miklós Építőipari Műszaki Főiskola Könyvtárként ismerjük az 1966 óta máig ugyanazon a helyen működő műszaki könyvtárat. Hajdúböszörményben az óvónőképzés indulásával egy időben, 1971-ben alakul könyvtár, mely alapvetően szabadpolcos jellegét mai napig őrzi, ezzel biztosítva a használók és

a dokumentumok közvetlen kapcsolatát. Az egykori Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola oktatói és hallgatói 1975-től számíthatnak könyvtárunk barátságos környezetében elhelyezett gazdag gyűjteményének és szakképzett könyvtárosának támogatására.

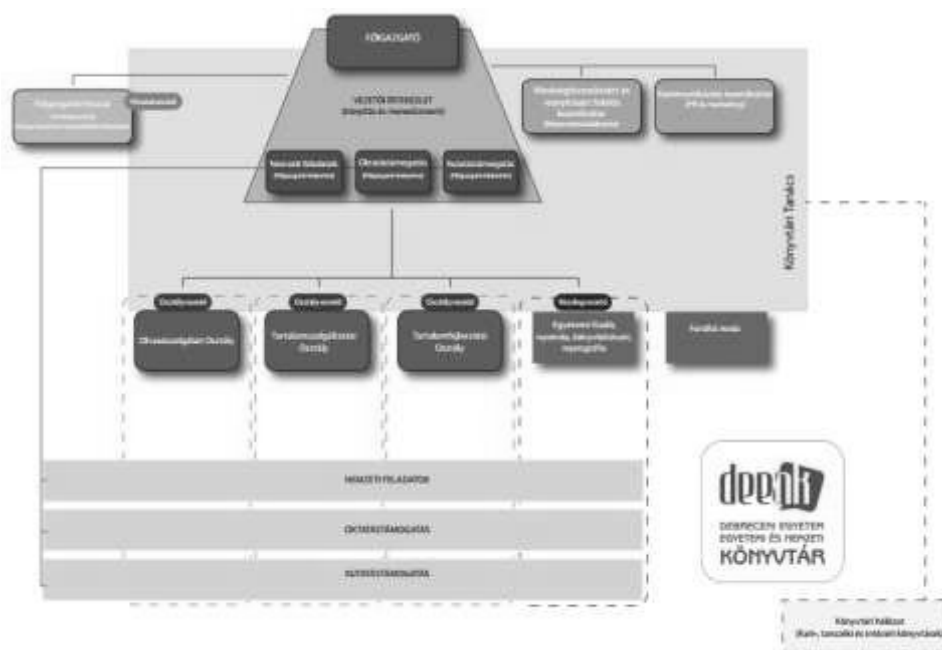
Az 1990-es évek az akkori *Debreceni Universitas* könyvtáraiban az elektronikus rendszer bevezetését, a könyvtári munkafolyamatokat és az olvasói szolgáltatásokat is integráló könyvtári szoftver bevezetését hozták.

A XXI. század egy új korszak kezdete a Debreceni Egyetem és könyvtárainak életében. A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára 2001. január 1-től egységes irányítású és szerkezetű, az egyetem rektorának közvetlenül alárendelt központi szervezetként jön létre. Az egységes menedzsment alatt működő, hét tudományos könyvtár alkotta intézmény közös feladatokat szolgál, különös tekintettel az információhoz való korszerű hozzáférésre az egyetem minden polgára számára. Nemzeti gyűjtőkörű nyilvános könyvtárként országos és regionális feladatkörrel rendelkezik, a Magyarországon kiadott minden dokumentumtípusból kötelezpéldányban részesül. Az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer lelőhely nyilvántartó központja, fogadja és tárolja más könyvtárak adatait és teljes gyűjteményéből szolgáltat az országos könyvtárközi rendszerben. A könyvtár kiemelten segíti az országhatáron túli magyar képzési nyelvű egyetemek könyvtárait feladataik ellátásában.

Az integrálódott egyetem egymástól távol eső karainak igénye, hogy hallgatóik, oktatóik elsősorban az adott campuson levő szakkönyvtárakban találják meg a számukra szükséges irodalmat és a helyi számítógépeken használhassák az egyetemi hálózatban elérhető adatbázisokat. Ennek az elvnek az érvényesítése öltött alakot az évtized két új könyvtári beruházásában: a 2002 novemberében megnyílt Társadalomtudományi Könyvtár az új Kassai úti Campuson az ott oktató jogász, közgazdász és informatikus hallgatókat szolgálja ki elsősorban. A szabadpolcon elhelyezett mintegy 50 000 kötet mellett állománya az elektronikus információhordozókat is felöleli. 2005 végére készült el az évtized másik könyvtári beruházása, a Kenézy Élettudományi Könyvtár, ahol az orvostudományi, biológiai, kémiai gyűjtemények és szolgáltatások várják az élettudományok művelőit.

2015-től a Debreceni Egyetem előző évi adminisztratív-szerkezeti átalakulását követve a DEENK új szervezeti felépítése szakít a földrajzi alapokon nyugvó struktúrával, melyben az egymástól távol lévő könyvtárakat igyekeztünk egységes irányítási rend alatt, de a korábbi önállóság egy részének fenntartásával működtetni. 2015. január elsejétől a könyvtár ezt a területi alapú szerveződést funkcionális alapokon nyugvó struktúrával váltotta fel. A új szervezetben az irányítás és működés fő pillérei az egyetemi és nemzeti könyvtári szerepkörből fakadó feladatok és stratégiai célkitűzések mentén jöttek létre. A tartalom-szolgáltatás, tartalomfejlesztés és olvasószolgálat feladatait központi osztályok

látják el, valamennyi szolgáltatási helyre vonatkozó érvénnyel. Az adminisztratív irányítás és üzemeltetés racionalizálása, gazdaságos szervezése a Főigazgatói Hivatal feladata. Koordinátor foglalkozik a minőségirányítás, valamint az egyre nagyobb jelentőségű kommunikációs feladatok ellátásával. A könyvtár legfontosabb stratégiai célkitűzéseit az oktatás- és kutatástámogatás, valamint a nemzeti feladatok ellátásában fogalmazta meg. Ezek a szempontok a DEENK működésének teljes egészét átszövik, ezért megvalósításukat erre kinevezett főigazgató-helyettesek révén szándékozunk elérni. Határozottabb és konkrétabb formában integrálódott a könyvtárba a Debreceni Egyetemi Kiadó és a Fordító Iroda, így a két szervezethez kötődő erőforrások hatékonyabb kihasználására is lehetőség nyílik a jövőben.

A Könyvtár organogramja

2020

Elképzelésünk szerint „a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár támogató partnerként, inspiráló színtérként szolgál majd a teljes egyetemi közösség és a nemzeti kultúra számára. A változó környezethez alkalmazkodva szolgáltatásaink és működésünk tervszerű fejlesztésével válaszolunk a folyamatosan átalakuló igényekre. Továbbra is az egyetemen folyó oktatás, kutatás és tanulás fontos támogatója leszünk. Felkészült, jól képzett munkatársi közösségünk csapatként segíti egymást a kihívást jelentő feladatokban, és aktív részt-

vevője, ha kell, kezdeményezője a szükséges változásoknak. Teljesítményünk, szakmai tudásunk és elhivatottságunk példaértékű más intézmények számára. A könyvtár korszerű fizikai és virtuális tereinek köszönhetően az egyetemi polgárok közösségi életének legfőbb színtere; valódi és virtuális közösségek szervezője, befogadója, szolgáltatója. Egyedülálló, széles körben elérhető nemzeti gyűjteménye révén kiemelkedik a hazai egyetemi könyvtárak közül, a magyar nemzeti kulturális örökség megőrzésének meghatározó intézménye, a kultúra és a tudomány elismert hazai és nemzetközi szereplője.” (DEENK Stratégiai terv 2016–2020)

Az ünnepség – két korszak határán

A könyvtár centenáriumáról egész éven átívelő, változatos programokkal emlékezünk:

- Könyvajánló összeállításával igyekszünk áttekinteni az elmúlt száz évet évtizedről évtizedre haladva úgy, hogy változatos témájú és formájú dokumentumokra hívjuk fel a figyelmet a könyvtár erre kijelölt polcain és online felületén (<http://100ev.deenk.hu/>)
  - Emlékkötetet jelentettünk meg a teljesség igénye nélkül, összefoglaló kiadványként a könyvtár és szolgáltatásainak százéves fejlődéséről.
  - Szeptemberben került sor *A könyvtár napja* című rendezvényre, ahol fenntartói, szakmai és felhasználói köszöntések mellett emlékérmek s emléklapok átadásával idéztük fel az elmúlt évszázadot. Ezután az emlékkötet bemutatójára és a kötet anyagából összeállított kiállítás megnyitójára került sor.
  - A központi ünnepség másnapján, bensőséges összejövetelen találkoztak a könyvtár nyugdíjas dolgozói és a DEENK jelenlegi vezetése. Az eseményt hagyományteremtő céllal a *Debreceni Egyetemi Könyvtárért Alapítvány* szervezte.
  - A DAB Irodalom- és Nyelvtudományi Szakbizottságával együttműködésben “*Még 100 év könyvtár*” címmel decemberben megrendezendő tudományos konferencia központi témája a felsőoktatási könyvtárak jövője lesz.

Egy születésnap mindig mérlegelésre – értékelésre készíti az embert, a centenáriumnak azonban jelképes üzenete van. 100 év fejlődést megélni érdem. A 100-asok mintegy elitklub tagjává válnak – belépéskor felméri a múltat, elemzi a jelent, készülnek a következő század futamra.

Nem tette ezt másként a BMW sem, akivel a DEENK együtt lép be a századok klubjába. 1916 márciusában, egy héttel a Debreceni Egyetem első vezetőjének kinevezése előtt jegyezték be a BMW céget.

Kortárs klubtársunk esetében egy meglehetősen változatos portfólióval, számos kisebb, de legalább két nagyobb válsággal tarkított évszázadról olvashatunk. A cég jelenleg mégis világszerte a luxusautó gyártásban – és az is

akar maradni: kristálytisza jövőképpel, melyet a centenárium alkalmából bemutatott *Vision Next 100* tanulmányautó formájában publikált. A következő száz év autójának megalkotásakor a tervezők külön számításba vették azokat a trendeket és technológiai fejlődési irányzatokat, amelyek várhatóan a leglényesebbek lesznek az előttünk álló évtizedekben. A jubileumi modell közép-pontjában egy olyan átfogó eszme áll, amely mindig is a BMW modelljeinek sajátja volt: a technológia innovációira és az ügyféligényekre összpontosító vezetési élmény ígérete.

A középpontban az az üzenet áll, hogy használjuk az autót arra, amire való: közlekedjünk vele – s tegyük ezt korszerű körülmények között, technológiával megtámogatva, az adott kor felhasználójának igényeit kiszolgálva, sőt azoknak elébe menve.

Világhíres kortársunkat követve mi sem teszünk másként: a centenárium kapcsán mi is összegyűjtöttük a rólunk szóló irodalmat, tanulmányozzuk múltunkat, elődeink munkásságát – azaz tükörbe néztünk – ennek eredményeit egy kiadvány formájában adtuk közre (100 év tükrében).

Ugyanakkor figyelmünket már a jövő lehetőségei, felhasználói felé fordítjuk. Az elmúlt egy évben tudatosan elemeztük jelenlegi működésünket, céljainkat, eredményeinket, lehetőségeinket. Megfogalmaztuk kik vagyunk és hová tartunk, s céljainkat miként kívánjuk elérni. Megalkottuk a következő 100 évet elindító DEENK stratégiát. A DEENK Stratégia üzenete ugyanaz, mint a BMW-é: használjuk az egyetemi könyvtárat arra, amire való: forduljunk oda információért, támogatásért az oktatási, tanulási, kutatási, művelődési tevékenységünkben, s tegyük ezt korszerű fizikai és virtuális körülmények között, akár – mint egy jó autóval – nem is érzékelve, milyen gyorsan és akadálymentesen suhanunk a célunk felé.

A könyvtárak hagyományosan információt gyűjtenek különböző hordozókon, tárolnak, archiválnak, szolgáltatnak, közvetítenek, elemeznek, hozzáadott értéket képviselnek, új minőséget alkotnak. Az autóvezetésre szolgál, a könyvtár információközvetítéssel, szolgáltatással foglalkozik. Ahogyan a BMW az autók csúcskategóriája, úgy igyekszünk mi is a könyvtárak BMW-je lenni, hiszen Magyarország (egyik) legkiválóbb egyeteme csúcskategóriás információközvetítőt, támogatót, elsőrendű könyvtárat érdemel.

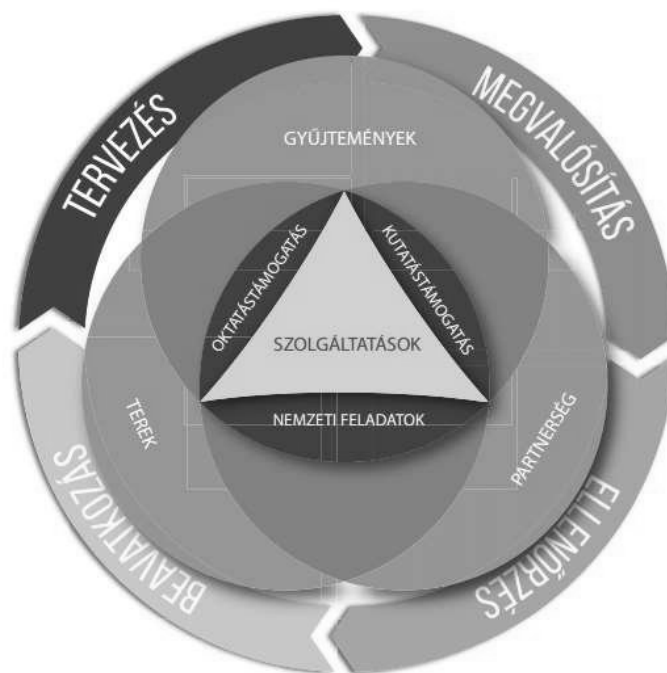
Felismertük, hogy százévesen két korszak határán vagyunk: a hagyományos szolgáltatások és könyvtárkép, valamint egy új minőség, egy új könyvtár-fogalom megszületését tapossuk.

Az új szemlélet megalapozása tekintetében számos eredményt mutathatunk fel az elmúlt évtizedből. Felépítettük és üzemeltetjük az ország első és talán máig legnagyobb intézményi repozitóriumát; nemzeti gyűjteményünket az igényekhez igazodva emeljük át a digitális világba; több százezres digitális dokumentumtárat építünk; gondoskodunk az egyetemi tudásvagyon őrzéséről és

szolgáltatásáról; intenzív szakmai kapcsolatot tartunk fent országos és nemzetközi szinten; partnerkapcsolatainkat hatékony kommunikációval támogatva rendszerszinten kezeljük; szolgáltatásainkat modern szemléletmóddal alakítjuk, tudatosan fejlesztett szervezeti kultúrával támogatjuk. Mindezek birtokában 2011-ben elsőként nyertük el a Minősített Könyvtári Címet.

A jövőről

A 2016–2020 időszakra vonatkozó stratégia szempontjából kilenc fókuszterületet jelöltünk ki könyvtárunkban, melyek egymásra épülve, egymást erősítve szolgálják majd a DEENK jövőképe, és egy új könyvtári minőség kialakulását. Intézményünk működésének alappillére a gyűjtemény, a terek és a partnerség. Egyetemi és nemzeti feladatainkat ezekre alapozott szolgáltatások fókuszálásával látjuk el. A nyomtatott és digitális gyűjtemények, a fizikai és virtuális terek, az oktatást, kutatást, kultúrát támogató szolgáltatások, a külső és belső partnerség fejlesztése a következő stratégiai időszakban tudatos, folyamatos szervezet- és működésfejlesztésen alapszik.

A Könyvtár stratégiája

Stratégiai elképzelésünk szerint

1. Kitágítjuk gyűjteményeink határait: láthatóvá tesszük gyűjteményünket és becsatornázzuk a felhasználóink oktatási-tanulási-kutatási-művelődési-tudás-gyarapítási tevékenységébe. A nyomtatott gyűjteményt online információforrásokkal egészítjük ki felhasználóink számára, így kínálatunk globálissá növekszik. Ugyanakkor nem hagyjuk magukra őket a hatalmas információ-tömegben, olyan eszközöket és kompetenciafejlesztési szolgáltatásokat kínálunk, amelyek információszerzési tevékenységüket hatékonyá, élvezetessé teszik.
2. Támogatjuk a tudományos kutatást: szolgáltatásainkat a tudományos kommunikáció folyamatának lépéseihez illesztjük, együttműködéseket szervezünk, ehhez mind magunk, mind partnereink kompetenciáit fejlesztjük. A *Debreceni Egyetemi Kiadót* korszerű publikációs platformmá alakítjuk.
3. Biztosítjuk a kutatási adatok hosszú távú megőrzését. A kutatási adatok kezelésével, megőrzésével való foglalkozás nemzetközi példák alapján könyvtári feladatkör, ehhez konzultációs szolgáltatás, adatkezelési tervek elkészítéséhez segítségnyújtás, illetve adatrepozitórium üzemeltetése kapcsolódik majd.
4. Bővítjük a nyílt hozzáférést: egyetemünk tudományos teljesítményének láthatóvá-elérhetővé tétele az *iDEa Tudóstér* portfóliójának továbbfejlesztésével fokozható, kiterjeszhető.
5. Aktív részesei leszünk az oktatásnak kurzusanyagok elérésének biztosításával, új technológiák folytonos keresésével és tesztelésével, lehetőség szerinti bevezetésével, továbbá segítjük a munkaerőpiacon elvárt kompetenciákkal felvértezni a hallgatókat.
6. A könyvtár olyan hely lesz, amely fizikai és virtuális értelemben inspiráló környezetet biztosít az elmélyült egyéni tanulás, kutatás, a csoportos feladatmegoldás és a hatékony rekreáció, kikapcsolódás tekintetében.
7. Kulturális örökségünk biztonságos archiválása és digitális megőrzése, a nemzeti tudásvagyon tartalmának céltudatos nyitása, láthatóvá tétele a társadalom széles rétegei számára szisztematikus digitalizálás, online kiállítóterek, a gyűjtemények innovatív célú felhasználását lehetővé tevő szolgáltatások formájában válik majd valóra.
8. Elkötelezettek vagyunk és leszünk a minőségi szolgáltatások iránt, melynek alapelve a felhasználó központúság és a monitorozás, technológiai eredmények folyamatos beépítését támogató folyamatmenedzsment, munkafolyamatok optimalizálása, továbbá a széles körű partnerség, előremutató együttműködések.
9. Mindez elképzelhetetlen stratégiai olyan stratégiai humán erőforrás menedzsment nélkül, mely a kompetenciák és feladatkörök egyeztetésén és folyamatos fejlesztésén alapul. Fenntartható foglalkoztatási terv készül, ami a

Felhasznált dokumentumok

A Debreceni Egyetemi Könyvtár története évi jelentések tükrében, I. 1916–1948.

Debrecen, 1998. KLTE Egyetemi Könyvtára.

Szemelvények a Debreceni Egyetemi Könyvtár történetéből (1912–1980). Debrecen, 2009. DEENK.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár: 100 év tükrében. Debrecen, 2016. DEENK.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár: Stratégia Terv 2016–2020.

Debrecen, 2016. DEENK.

http://www.lib.unideb.hu/sites/www.lib.unideb.hu/files/Strategia_2016_vegleges_webre.pdf